

Hitzaurre gisa

Belen Uranga

Soziolinguistika Klusterra

b.uranga@soziolinguistika.org

Euskararen transmisioaren bide berriak zenbaki monografikoa prestatzen ari ginela izan genuen Joshua A. Fishmanen heriotzaren berri (1926 – 2015), eta ezin dugu hasi hitzaurre hau irakasle eta aitzindari handiari omenezko aipamena egin gabe. Soziolinguistika zientzia modura garatu dadin hark egindako ekarpena neurtezina da. Haren lan zabala ezinbestekoa izango da denbora luzean, hizkuntzek gizartean dituzten dinamikak ulertzen saiatzeko. Euskal soziolinguistikak ere badio Fishman irakasleari kitatzen zaila izango den zorra. Mende erdia joan da bere *Language, maintenance and shift* (1964) lan ezagun eta erabakigarria argitaratu zela, eta denbora-tarte horretan euskararen biziberritze-prozesuan bidelagun izan da lan horrekin batera, bere *Reversing Language Shift* (1991), besteak beste. Mundu-mailako hizkuntza gutxiagotuen ordezte-prozesuei itzulia emateko ahaleginetan, ekarpen horiek izan duten itzal eta eraginaren tamainako besterik aurkitzea ez da erraza izango. Ez da soilik zientzia-lerro bat zabaldu eta egonkortu egin duela: Joshua A. Fishmanek gutxiagotuak diren hizkuntzen eta herrien balizko patuari itzulia emateko grina ere sendotu eta orokortu du. Eta horregatik ere

eskerrak eman behar dizkiogu Fishmani. BAT aldizkariko zenbaki honetan, bere lanaren erdigunea izan den hizkuntzaren belaunez belauneko transmisioaren gaiari heldu diogu. Gaia eguneratzen saiatu gara ikerlerro eta ikerlari berriekin, baina gaiari hark ezarritako zentralitatea eta garrantzia ematen jarraitzen dugu. Nahi genuke lerro hauek izatea Euskal Herriko soziolinguistikak, zalantzarik gabe, egiten dion omenezko aitortzetako bat.

.....
Euskararen transmisioaren bide berriak izenburupean antolatatu zuen Soziolinguistika Klusterrak EHUko Udako Ikastaroaren egitarauaren barnean, 2014ko ekainaren 19an eta 20an egin zen ikastaroa. **Paula Kasares** Nafarroako Unibertsitate Publikoko irakaslearen zuzendaritzapean, bertan parte hartu zuten zuzendariak gain, **Pello Jauregi** eta **Jone Miren Hernández** EHUko irakasleak eta **EBETE** hizkuntza-aholkularitzako **Iñaki Eizmendi** teknikariak.

BAT Soziolinguistika aldizkariak ikastaroaren hizlari euren mintzaldietan landutako gaien inguruko artikuluak argitaratzea eskaini zien, edukiok euskal soziolinguistikaren ikuspegitik berrikuntza interesgarriak iruditu baitzitzaizkigun, aldizkariko irakurle guztiei eskaintzeko egokiak, hain zuzen. Horrela bada, BAT aldizkaria *euskararen transmisioaren bide berriei* ale monografikoa eskaintzera abiatu zen.

Ikastaroa honako helburuak betetzeko asmoarekin antolatu zen:

- Euskararen iraupena aztertzeko orain arte izandako ikertzeko moldeak, kontzeptuak eta ekarpen nagusiak ezaguturik, gaur egungo euskararen transmisio-modu berriak ulertzeko tresna teorikoak, metodologikoak eta praktikokoak lantzea eta eskaintzea.
- Euskararen transmisioaren azterketan, zehazki, euskararen atxikipena eta ordezkape-naren prozesuetan ikusmolde soziologiko kuantitatibotik abiatuta, ikuspegi antropologikoaren eta etnografikoaren ekarpena aztertzea.
- Belaunaldi berriak nola ari diren euskaldun hazten ulertzeko bide berriak erakustea.
- Guraso gazteen artean euskararen transmisioa sendotzeko abian dauden ekimenak ezagutzea eta berriak sortzeko moduak aztertzea.

BAT aldizkariaren zenbaki honetan irakurlearen esku jartzen ditugu ekarpen horien muina osatzen duten artikulua.

Lehena **Paula Kasaresek** idatzi du “Euskararen belaunez belauneko jarraipena aztergai eta jomuga” izenburupean, euskararen transmisioari tradizioko eredu teoriko-metodologikoari ekarpena eginez. Kasares irakasleak erakutsi du euskararen transmisioa ez dela gertatzen soilik etxeko giroan eta gurasoengandik seme-alabengana doan norabide bakarrean. Hizkuntza ikastea behetik gora eta horizontalean gauzatzen den zerbait ere bada, alegia. Hau da, transmisioaz baino gehiago sozializazioaz aritzea egokiagoa dela proposatzen du, nazioartean hainbat ikerlarik

egiten duten moduan. Sozializazioaren muina haren hitzetan honela bil daiteke: “haurrari edo heldu hasiberriari komunitate jakin baten gizarte bizitzan eraginkortasunez eta egoki parte hartzeko beharrezkoak diren ezagutza, joerak eta jarduerak eskuratzea ahalbidetzen dion prozesua da [...] hein handi batean hizkuntzaren erabileraren bidez burutzen da”. Planteatzen den sozializazioaren paradigma berria “hizkuntza sozializazioa prozesu dinamikoa, elkarreragilea, bizitza osoan barnakoa eta inguruneari lotua da”.

Artikuluan Kasaresek, azken urteotan euskal soziolinguistika-esparruko ikerketetan izandako berrikuntzak gogoratzeaz gain (Iñaki Martínez de Luna, Jone Miren Hernández, Xabier Erize edo Pello Jauregi eta Pablo Suberbiolarenak, besteak beste) marko teorikoa lantzen du erronka epistemologiko modura: “euskararen jarraipena eta etena nola bildu? Euskararen gizarte berreskuratzearen prozesuari nola heldu? Hiztunen heterogeneotasuna nola jaso? Horra hor, marko teoriko zabal eta berriak erantzun metodologikoa eskaini beharko liokeen galdera gakoak”.

Jone Miren Hernandezek ere “Familia hizkuntza politika: transmisioa ulertzeko eredu berri baten bila” artikulua baliatzen du euskararen transmisioaz hausnartzeko. Orain artean egin dena balioetsi, eta, horrez gain, transmisioa ulertzeko eta definitzeko modu berri baten beharra aldarrikatzen du, Paula Kasaresek egin moduan. Azken urteetan transmisioaren inguruan burutu diren kanpainak edota egitasmoen inguruko hausnarketa eta erreposoa egin ditu; aldarrikatzen du egitasmo horietan eragile izateko, familia bere egitura osoan dela funtsezko eragile, ez soilik gurasoak. Agerian jartzen du, salbuespenak salbu, erakunde publikoek bultzatutako ekimenetan gurasoak direla helburu, “gurasoak umeentzat hizkuntza eredu direlakoan”. Hernándezek euskal soziolinguistikari egin nahi dion ekarpena da nazioartean garatzen ari den “familia gune hartuko duen hizkun-

tza-plangintza” kontzeptua. Euskal soziolinguistika tradizionalen ohikoak diren “eza-gutza”, “erabilera” edo “jarrera” kontzeptuez harago honako galderei erantzutea proposatzen du: “zein da familiako kideen hizkuntza ideologia? (zer pentsatzen dute familiako kideek hizkuntzaren inguruan? Zein irudi proiektatzen dute hizkuntzaren inguruan?); zein da hizkuntza-praktikaren erdigunea? (zer egiten dute helduek, umeek, helduen eta umeen arteko elkarrizketetan?); zer egiten du familiak hizkuntza mantentzeko eta bultzatzeko? (estrategiak eta helburuak)”. Galdera horien erantzunaren baitan egongo litzateke hizkuntza sozializazio prozesuan familiak garatzen duen edota garatu behar duen hizkuntza-politika. Horrela, ikuspegi horretan, familia agente aktibo bihurtzen da, eta, beraz, “Familia Hizkuntz Politika” berria planteatu daiteke euskal soziolinguistika esparruan, horrek ondorio interesgarriak ekar ditzakeelakoan.

“Gaurko gazteak, biharko gurasoak” du izenburua **Pello Jauregi** irakasleak idatzitako artikulua. Bertan, Lasarte-Orian 2002tik 2012ra bitartean eginiko epe luzeko ikerketa baten berri ematen da. Ikerketa horretan aztertu du Lasarte-Oriako ingurune soziolinguistikoan zein diren familien eta gazteen arteko harremanean joera nagusiak, hizkuntza jokaerei dagokienean. Etxeak eta eskolak euskararen sozializazioan duten harreman desberdin baina konparagarriak aztertzen ditu. Emaitzetan ikus daitekeenez, lehen hizkuntzat euskara ikasteak eragin garrantzizkoa du horren erabileran, ikertutako kasuetan,

denek 0-3 urte bitartean ikasi duten arren. Hortaz, “ez dirudi bigarren hizkuntzan jasotako sozializazioak lehenaren adinako indarra duenik haurren jokaera eta nortasuna bideratzeko”. Izan ere, ikerketaren emaitzaren arabera, gazte aroari dagokionean, modu batean edo bestean ikasi dutenek oso desberdin erantzuten dute “egun oso ongi mintzatzen dira euskaraz”, “lagun euskaldunekin *beti* edo *ia beti* egiten dute euskaraz”, edo “euskara dute hizkuntza kutuna erabat” proposamenetan, euskara lehen hizkuntza dutenen mesedetan tarte handiaz. Antzeko emaitzak lortu dira gurasoen ezaugarri linguistikoak kontuan hartzen baditugu, guraso euskaldunen seme-alabek bikote mistoak osatzen dutenen edo guraso erdaldunen seme-alabenak baino. Horren arabera, Jauregi irakasleak planteatzen duen kezka honakoa da, besteak beste: “ezin da berez, automatikoki edo inertziaz espero oraingo gazteek, guraso bihurtzerakoan, euskara hizkuntza nagusitzat hartuko dutela seme-alabekin hitz egiteko”. Jauregiren ustez, ezin da ziurtatu euskaldunen dentsitatea handituta, euskara erabiltzeko joera proportzio berean igoko denik, alde batetik, euskaraz oso ongi egiten ez dutenek (galdegegian “nahiko ongi” erantzuten dutenek) hizkuntza portaera euskararen aldetik ez dutelako hain aktiboa, eta, beraz, ez dagoelako jakiterik zer egingo duten guraso izango direnean. Eta bestetik, Jauregik aipatzen du gaur egun eskola-garaitik guraso izatera arteko denbora-tarte handia dagoenez, tarte horretan hizkuntza-ohiturak gaztelaniarako joeran sendotu daitezkeela, eta, ondorioz, hizkuntza-gaitasuna higatuarekin hel daitezkeela guraso izateko garaira; horrek erraztu dezake, jakina, seme-alabak izaterakoan gaztelaniaren aldera jokatzerara.

Horregatik hainbat proposamen egiten ditu Pello Jauregik gaur egungo belaunaldi berrien euskalduntzea osatzeko: haurrekin eta gaz-

teekin aisialdia lantzeko sareak osatzea, edota familia eremuan arreta jarrita, izan ere, “etxe-etako euskararen erabilera handitzearekin batera etorriko [baita] seguru asko, euskararen kale erabilera informalearen hazkundera [...] Jakitun gara familia eremuan eragiteak berekin dituen zailtasunak eta mugak, oso eremu pribatu eta afektiboa delako”. Hurrengo urteetako erronka garrantzizkotzat hartu du.

Iñaki Eizmendik haur eta gazteen hizkuntza-ohituretan euskararen aldeko portaerak bultzatzeko ekimenak proposatu eta abian jarri ditu azken urteotan. Praxi horretan oinarrituriko hausnarketa plazaratu du Eizmendik artikulu honetan, euskararen transmisioarekin lotutako hainbat proposamen egiteko. Hizkuntza-sozializazioa kontuan izanik, proposamenaren ideia nagusia honakoa da: “nahiz eta etxetik euskara ez jaso, inguruan euskara asko entzuten bada, erreferente asko badaude, euskaraz kontsumitzeko aukera asko badaude eta euskara balio indartsu eta egokiekin lotzen bada, nahiko normala izan daiteke lagunartean eta beste hainbat harremanetan euskaraz egiteko ohitura izatea”. Bere proposamenean, garrantzia berezia hartzen du haur eta gazteen inguru hurbilean eragiteak: etxean, eskolan, herrian, auzoan, eskola orduz kanpoko jardueretan... Inportantea da ulertzea, edozein delarik ere ekimena, eragileak izango direla parte hartzen duten denak: gurasoak, irakasleak, hezitzaileak eta haurrak edo gazteak, eta horietako bakoitzak erakunde inplikatuarekin koordinatuta eragin behar duela. Beraz, adibidez, gurasoak eragile izan daitezten lehendik haiengan eragitea da helburua. Modu berean, irakasle eta hezitzaileengan eragitea ezinbestekoa izango da. Azkenik, eragile izan daitezkeen arteko sare lokalak osatzea

tresna oso egokia dela frogatu du Elgoibarren *eragileen sarea* deiturikoa adibide gisa jarritz. “Herri mailan zuzeneko eragile izan daitezkeenekin lan egin behar da eta hizkuntza-ohituretan eragitea helburu duten erakundeek elkarlanean aritu beharko lukete benetan eraginkorrak izatera begira”.

Aldizkariaren GUREAN atalera ekarri dugu **Beñat Garaio** idatziriko artikulua: “‘Ez dago sinesterik zenbat kanbiatu den’: Gasteizen 1950-1975 garaitik hona, euskarak izan duen euskararen bilakaeraren inguruko testigantzak”. Bederatzi laguni eginiko sakoneko elkarriketetan oinarrituriko ikerketa kualitatiboaren emaitza dakar egileak. Izenburuak dioen modura XX. mendearen erdialdetik aurrera Gasteizek izan dituen aldaketa demografiko, ekonomiko eta sozialek zer-nolako eragina izan duten bertan bizi diren euskaldunengan eta bertara etorritako euskaldunengan aztertzen du, garaiko Gasteizeko bilakaeraren deskripzio interesgarria egin ondoren. Izan ere, garai horretan iritsi ziren pertsonak “erdaldunak izan ziren gehienbat, eta euskaldunak, jakina, gutxiengoa izan ziren”. Ikerketa honen bidez herri euskaldunetatik etorritako euskaldunen testigantzak jaso ditu egileak, metodologia kualitatiboaren bitartez –elkarriketa sakonak eginez-, garaiko egoeraren eta pasarteen berri izatea helburu. Gainera, testigantza horien bitartez, urte horietan zehar Arabako hiriburuak izan duen bilakaera ezagutu nahi izan da, etorkizunerako erronkak zein izan daitezkeen definitzen joateko.

.....

Hitzaurre honi amaiera emateko esker oneko bi hitz ekarri nahi genituzke hona Jean-Baptiste Coyos *Battitu* lagunari, azken zortzi urteotan (2006. urtetik 2014.era bitartean) aldizkari honetako Argitalpen Batzordean kide izan delako. Orain, beste hainbat eginkizun tarteko, batzordea uztea erabaki duenean, argitalpen hau egiten dugunok gure esker on hitzak bihotz-bihotzez bidali nahi dizkiogu. •